

ՎԼԱԳԻՍԻՐ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, տ.գ.դ., պրոֆեսոր
ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան
տնտեսագիտության ինստիտուտի տնօրեն

ՎԻԼԵՆ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ
ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի գիտաշխատող, տ.գ.թ., դոցենտ

ԳԱՆԳԱՂՈՂ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃԻ ԵՎ ԱՃՈՂ ՊԱՐՏՋԵՐԻ ՀԻՄՆԱԽՆԳԻՐՆԵՐԸ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

Համաշխարհային տնտեսության վերջին զարգացումներն, ըստ էության, ունեն մի շարք խնդրահարույց կողմեր: Այդ հիմնախնդիրները կարելի է բաժանել երկու մասի, այն է՝ 2008թ. սկսած՝ կտրուկ նվազել են ՀՆԱ-ի աճի տեմպերը, և մյուս կողմից բավականին աճել են պետական պարտքերը: Այս տրամաբանությունն է նաև դրված ԱՄՀ-ի փորձագետների կողմից 2012թ. հոկտեմբերին հրապարակված Համաշխարհային տնտեսության հեռանկարները (WEO) զեկույցում: Այսինքն՝ աճող պարտքերի և տնտեսական աճի ցածր տեմպերի միջև առաջանում է մի մեծ ճեղքվածք, որը հաղթահարելը խիստ մեծ դժվարություններով կարող է պայմանավորված լինել: Չնայած այս ամենին պետք է նշել, որ համաշխարհային տնտեսության մեջ խոշոր դերակատարում ունեցող ինստիտուցիոնալ միավորները, հատկապես համաշխարհային դրամավարկային քաղաքականության բևեռներ համարվող բանկերը երբեք այսքան միասնական չեն եղել: Դա է վկայում նաև 2012թ. սեպտեմբերին ԱՄՆ դաշնային պահուստային համակարգի, Եվրոպական կենտրոնական, Ճապոնիայի, Անգլիայի բանկերի կողմից իրականացված համատեղ քանակական մեղմման քաղաքականությունը: Այս բանկերը համաշխարհային տնտեսության մեջ շրջանառվող հիմնական արտարժույթների թողարկողներն են, և այն հանգամանքը, որ տեղի ունեցող «արտարժույթային պատերազմների» պարագայում դրանց բոլորի գործողություններն ունեին խթանող բնույթ, բավականին ողջունելի փաստ էր: Նման իրավիճակ գոյություն չունեի 2008-2009թթ., որի պատճառով իրականացվում էին տարբեր տարածաշրջաններում իրար հակասող քաղաքականություններ՝ խորացնելով տարածաշրջանային տնտեսությունների միջև առկա տնտեսական հակասությունները: Այսինքն՝ ԱՄՆ-ի կողմից իրականացվում էր մեղմ դրամավարկային քաղաքականություն, պահպանողական Եվրոպան՝ ավելի կոշտ դրամավարկային քաղաքականություն, իսկ զարգացող Ասիան՝ չցանկանալով դանդաղեցնել տնտեսության զարգացման տեմպերը, վարում էր արագ տնտեսական աճի տեմպերին համահունչ դրամավարկային քաղաքականություն: Այս երևույթն առաջացնում էր մի շարք տարածաշրջանային արտարժույթային և կապիտալ հոսքերի երևույթներ, որի արդյունքում առանձին երկրների տնտեսություններ հայտնվում էին այնպիսի իրավիճակում, որ սեփական երկրի արժույթը պաշտպանելու համար կիրառում էին կոշտ մեխանիզմներ: Այդ իսկ պատճառով խնդիրների լուծման միակ տարբերակը միասնականությունն էր, որին բավականին դժվարությամբ, բայց տարածաշրջանային մակարդակում արդեն հասել են առանձին տարածաշրջաններն ու խոշոր դերակատարում ունեցող պետությունները:

Այս խնդրի մյուս կողմը կապված է հարկաբյուջետային քաղաքականության հետ, որն, ի դեպ, համաշխարհային մակարդակում միասնականացնելը բավականին դժվար է, և գրեթե անհնար է միաժամանակ իրականացնել բարեփոխումներ կամ համաձայնեցված քաղաքականություն: Այստեղ կան խիստ ծանր հարկային բեռ ունեցող երկրներ, որոնք տնտեսական անկման պայմաններում ստիպված են դրանք ավելի ծանրացնել, և մյուս կողմից կան «հարկային դրախտներ», այսինքն՝ կապիտալի համար չեն ստեղծվել այնպիսի պայմաններ, որ դրանք նման իրավիճակներում մի երկրից մյուսը չհոսեն, իսկ արտարժույթի համար դա հնարավոր եղավ ապահովել:

Այս համատեքստում համաշխարհային հեղինակավոր կազմակերպությունները գրեթե ամեն անգամ վերանայում են համաշխարհային թողարկման կամ պայմանականորեն ասված

համաշխարհային ՀՆԱ-ի տեմպերը, որ ԱՄՆ մասնագետները կանխատեսում են 2012թ. դրությամբ կլինի 3.3%, իսկ արդեն 2013թ.՝ 3.6%: Դա փաստում է այն տեսակետը, որ աճի տեմպերով դեռևս համաշխարհային տնտեսությունը չի կարողանում վերադառնալ 2007թ. մակարդակին, և մյուս կողմից համաշխարհային տնտեսության վերականգնումը խիստ դանդաղ է ընթանում, իսկ ճգնաժամը մարող ալիքի կամ թույլ պարբերաշրջանային բնույթ է կրում:

Տարածաշրջանային զարգացումները ցույց են տալիս, որ 2012թ. զարգացած երկրներում 2011թ. համեմատությամբ կնկատվեն տնտեսական աճի անկման միտումներ և կկազմի ընդամենը 1.3%: 2012թ. ամենավատ վիճակում կհայտնվեն Եվրոյի գոտում երկրները, ինչպես նաև ամբողջ Եվրոպական միության կազմում ընդգրկված երկրները, վերջինս այն տարածաշրջանն է, որտեղ գրանցվելու է տնտեսական անկում -0.4 և -0.2% համապատասխանաբար: Իսկ այդ տարածաշրջանի ՀՆԱ-ն աշխարհի ՀՆԱ-ի մոտ 25%-ն է կազմում, իսկ դա նշանակում է, որ համաշխարհային տնտեսության մեջ տնտեսական աճի անկման տեմպերը կլինեն անխուսափելի: 2012թ. բարեհաջող կլինի ասիական զարգացող երկրների և ընդհանրապես անցումային և զարգացած երկրների ու աֆրիկյան մայրցամաքի համար: Հետաքրքիր է նաև այն փաստը, որ ասիական տարածաշրջանն ամենաբարձր աճ ունեցող և դիմացկուն տարածաշրջանը գտնվեց ճգնաժամային և հետճգնաժամային ժամանակահատվածում, այնինչ Եվրոպան, ինչպես նաև ԱՊՀ երկրները դեռևս խիստ մեծ ջանքեր են ներդնում աճի բարձր տեմպեր ունենալու համար:

Աղյուսակ 1

Աշխարհի տնտեսության թողարկման արդյունքները¹
(տարեկան տոկոսային փոփոխություն)

	Միջին		Կանխատեսումներ							
	1994-2003	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2017
Աշխարհ	3.4	5.3	5.4	2.8	-0.6	5.1	3.8	3.3	3.6	4.6
Զարգացած երկրներ	2.8	3.0	2.8	0.1	-3.5	3.0	1.6	1.3	1.5	2.6
ԱՄՆ	3.3	2.7	1.9	-0.3	-3.1	2.4	1.8	2.2	2.1	3.3
Եվրոյի գոտու երկրներ	2.2	3.2	3.0	0.4	-4.4	2.0	1.4	-0.4	0.2	1.7
Ճապոնիա	0.9	1.7	2.2	-1.0	-5.5	4.5	-0.8	2.2	1.2	1.1
Այլ զարգացած երկրներ ¹	3.8	3.9	4.2	0.9	-2.1	4.5	2.5	1.5	2.4	3.2
Անցումային շուկաներ և զարգացող տնտեսություններ	4.4	8.2	8.7	6.1	2.7	7.4	6.2	5.3	5.6	6.2
Կենտրոնական և Արևելյան Եվրոպա	3.4	6.4	5.4	3.2	-3.6	4.6	5.3	2.0	2.6	3.8
ԱՊՀ ²	0.6	8.8	9.0	5.4	-6.4	4.8	4.9	4.0	4.1	4.1
Զարգացող Ասիայի երկրներ	7.0	10.3	11.4	7.9	7.0	9.5	7.8	6.7	7.2	7.7
Լատինական Ամերիկա և Կարիբներ	2.5	5.7	5.8	4.2	-1.5	6.2	4.5	3.2	3.9	4.0
Միջին Արևելք և Հյուսիսային Աֆրիկա	4.0	6.3	5.7	4.5	2.6	5.0	3.3	5.3	3.6	4.5
Ենթասահարային Աֆրիկա	4.0	6.4	7.1	5.6	2.8	5.3	5.1	5.0	5.7	5.8
Եվրոպական միություն	2.6	3.6	3.4	0.6	-4.2	2.1	1.6	-0.2	0.5	2.1
Աշխարհի տնտեսության թողարկման արժեքը (մլրդ դոլար)										
Շուկայական գներով	31,429	49,375	55,718	61,222	57,846	63,180	69,899	71,277	74,149	92,722
Համարժեքային գնողունակության պարիտետով (PPP)	39,240	61,705	66,835	70,140	70,154	74,684	78,970	82,762	86,836	110,405

¹ Այս աղյուսակում «այլ զարգացած երկրներ» արտահայտության ներքո հասկացվում են բոլոր զարգացած երկրները՝ բացառությամբ ԱՄՆ-ի, եվրոյի գոտու երկրների և Ճապոնիայի:
² Մոնղոլիան և Վրաստանը, որոնք ընդգրկված չեն ԱՊՀ երկրների շարքում, ընդգրկվել են այս խմբում աշխարհագրական դիրքի և տնտեսության կառուցվածքի նմանությունների պատճառով:

ԱՊՀ տարածաշրջանում տնտեսական աճի տեմպերը կկազմեն 4% նախորդ տարվա մոտ 5%-անոց աճի համեմատությամբ: Հետաքրքիր է նաև այն փաստը, որ Կենտրոնական և Արևելյան Եվրոպան ևս հայտնվել է բավականին ծանր իրավիճակում, քանի որ 5.3%-անոց աճը 2012թ. կանխատեսումներով կկազմի 2.0%, որը բավականին բարձր անկման մասին է խոսում:

Այնուամենայնիվ, համաշխարհային տնտեսության աճի տեմպերի անկման միտումները չեն ազդել համարժեքային գնողունակության պարիտետով հաշված ՀՆԱ-ի միտումների անկման վրա, և 2012թ. աշխարհում ստեղծված արդյունքը կամ համաշխարհային թողարկումը կկազմի 82.8 տրլն դոլար, իսկ 2017թ.՝ 110.4 տրլն դոլար:

Այժմ առավել խորությամբ ներկայացնենք ԱՊՀ երկրների տնտեսական աճի միտումները: ԱՊՀ երկրների շարքում առաջատար դիրքեր ունի Թուրքմենստանը, որտեղ ՀՆԱ-ի աճի տեմպերը վերջին 6 տարիներին գրեթե միշտ գերազանցել են 10%-անոց մակարդակը, բացառություն է կազմել 2009թ.՝ 6.1% և 2010թ.՝ 9.2%: Սպասվում է նաև, որ 2012թ. այս երկրում աճը կկազմի 8.0%: Պետք է նշել, որ պայմանականորեն ԱՊՀ երկրների շարքում ԱՄՀ մասնագետների կողմից ընդգրկվել են նաև Վրաստանը և Մոնղոլիան, և հետաքրքիր է նաև, որ Մոնղոլիայում 2011թ. արձանագրվել է 17.5% տնտեսական աճ:

Աղյուսակ 2

ԱՊՀ երկրների տնտեսական աճի միտումները¹
(տարեկան տոկոսային փոփոխություն)

	Միջին										Կանխատեսումներ		
	1994-2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2017	
ԱՊՀ	0.6	8.2	6.7	8.8	9.0	5.4	-6.4	4.8	4.9	4.0	4.1	4.1	
Ռուսաստան	0.7	7.2	6.4	8.2	8.5	5.2	-7.8	4.3	4.3	3.7	3.8	3.8	
Բացառությամբ Ռուսաստանը	0.3	10.8	7.6	10.5	10.0	5.6	-3.1	6.0	6.2	4.7	4.8	4.9	
Հայաստան	7.5	10.5	14.1	13.2	13.7	6.9	-14.1	2.1	4.6	3.9	4.0	4.0	
Ադրբեջան	2.2	10.2	26.4	34.5	25.0	10.8	9.3	5.0	0.1	3.9	2.7	3.1	
Բելառուս	2.3	11.4	9.4	10.0	8.6	10.2	0.2	7.7	5.3	4.3	3.4	4.1	
Ղազախստան	2.1	9.6	9.7	10.7	8.9	3.2	1.2	7.3	7.5	5.5	5.7	6.3	
Ղրղզստան	1.1	7.0	-0.2	3.1	8.5	7.6	2.9	-0.5	5.7	1.0	8.5	5.0	
Մոլդովա	-3.1	7.4	7.5	4.8	3.0	7.8	-6.0	7.1	6.4	3.0	5.0	5.3	
Տաջիկստան	0.5	10.6	6.7	7.0	7.8	7.9	3.9	6.5	7.4	6.8	6.0	6.0	
Թուրքմենստան	4.3	14.7	13.0	11.0	11.1	14.7	6.1	9.2	14.7	8.0	7.7	8.0	
Ուկրաինա	-2.3	12.1	2.7	7.3	7.9	2.3	-14.8	4.1	5.2	3.0	3.5	3.5	
Ուզբեկստան	2.5	7.4	7.0	7.5	9.5	9.0	8.1	8.5	8.3	7.4	6.5	5.5	
Վրաստան	5.9	9.6	9.4	12.3	2.3	-3.8	6.3	7.0	6.5	5.5	5.5	5.9	
Մոնղոլիա	3.7	10.6	7.3	8.6	10.2	8.9	-1.3	6.4	17.5	12.7	15.7	9.7	

Ծանոթություն. Մոնղոլիան և Վրաստանը, որոնք ընդգրկված չեն ԱՊՀ երկրների շարքում, ընդգրկվել են այս խմբում աշխարհագրական դիրքի և տնտեսության կառուցվածքի նմանությունների պատճառով:

Հետաքրքիր է նաև այն փաստը, որ ԱՊՀ ողջ տարածաշրջանում 2012թ. անկման ֆոնի վրա Հայաստանի կանխատեսվող ցուցանիշները բարձր են միայն Ռուսաստանից՝ 3.7%, Ղրղզստանից՝ 1%, Մոլդովայից և Ուկրաինայից՝ 3%, և հավասար են Ադրբեջանի տնտեսական աճին՝ 3.9%, վերջինս մեկ տարի առաջ ունեցել է գրեթե 0-ական աճ, այն պարագայում, երբ 2006թ. աճը կազմել էր 34.5%: Այս միտումները ստիպում են մտածել այն մասին, որ տարածաշրջանների առումով տնտեսապես ամենակայուն գործընկերներ կարելի է փնտրել միայն Ասիայի զարգացող երկրների շարքում, քանի որ կայունությունը շատ մեծ դեր կարող է խաղալ հետագա տնտեսական աճի և տարածաշրջանի առավել մրցունակ լինելու գործում: Ինչ վերաբերում է Հայաստանի տնտեսությանը, ապա այն առաջիկա տարիներին բեկումնային զարգացումներ չի ունենա, այլ կփորձի վերադարձնել այն կորուստները, որոնք ունեցավ 2009թ.՝ -14.1% տնտեսական անկման տեսքով:

Ամփոփելով տնտեսական աճին առնչվող հատվածը՝ պետք է նշել, որ տնտեսական աճի կրճատման կամ նվազման միտումները փաստում են համաշխարհային տնտեսության մեջ առկա ռիսկերի, ամբողջական առաջարկի և միաժամանակ պահանջարկի կրճատման, ինչպես նաև տնտեսության իրական հատվածում դրամական միջոցների ոչ արդյունավետ օգտագործման մասին: Այն հանգամանքը, որ համաշխարհային մեծ դերակատարում ունեցող ֆինանսական

¹ World Economic Outlook October 2012, Coping with High Debt and Sluggish Growth, World Economic and Financial Surveys, International Monetary Fund, p. 210.

ինստիտուտները փորձում են մոնետար եղանակներով խթանել տնտեսական աճը, այնքան էլ իրեն չի արդարացնում, և իրական տնտեսությունը հայտնվում է ոչ թե ներդրումներ իրականացնողների գործունեության, այլ սպեկուլյատիվ գործառնությունների իրականացնողների դաշտում: Այստեղ «Ջեյմս Տոբինի հարկի» (արտարժույթային գործառնությունների հարկ՝ CTT¹) գաղափարն է անմիջապես ծագում, այն է՝ հարկել սպեկուլյատիվ գործառնությունները (արտարժույթային)՝ դրանով իսկ ստիպելով տեղափոխվել իրական տնտեսություն, մի գաղափար, որն այնքան մեծ կիրառություն կարող է գտնել տնտեսական աճ ապահովելու գործում: Այս գաղափարի հիմքում ընկած է եղել դեռևս Ջոն Մեյնարդ Բեյնսի կողմից առաջարկված ֆինանսական գործառնությունների հարկի (FTT²) գաղափարը:

Հաջորդ հիմնախնդիրը, որն անմիջականորեն կապված է տնտեսական աճի միջոցով կարգավորելու հետ, աճող պետական պարտքերն են: Այն պարագայում, երբ տնտեսությունը զրկվում է առաջանցիկ տնտեսական աճ ունենալու հնարավորություններից, իսկ այդ նույն ժամանակահատվածում դեռևս մարդկանց իներցիոն վարքագիծը պահպանվում է, խուսափել պարտքերն ավելացնելուց բավականին դժվար է: Եվրոպական երկրներում խնդրի այս կողմը բավականին լուրջ է արտահայտված, քանի որ առանձին երկրների կառավարությունները չեն կարողանում հասանելի դարձնել իրենց քաղաքացիներին այն գաղափարը, որ պետության հնարավորությունները բավարար չեն մինչև զգաժամային տնտեսական իրավիճակներին համահունչ բարեկեցության պայմաններ ապահովելու համար: Վերջինս ստիպում է ավելացնել պետական պարտքերը և հայտնվել ավելի ծանր իրավիճակում:

Աղյուսակ 2

Անցումային շուկաներ. կառավարության համախառն պարտքը³

(ՀՆԱ %)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Արգենտինա	76.4	67.1	58.5	58.7	49.2	44.9	45.2	42.8	42.5	41.6	40.8	39.8
Բրազիլիա	66.7	65.2	63.5	66.9	65.2	64.9	64.1	61.2	58.9	57.3	55.0	54.0
Բուլղարիա	23.4	18.6	15.5	15.6	14.9	15.5	17.9	16.4	18.4	15.3	13.6	11.5
Չիլի	5.0	3.9	4.9	5.8	8.6	11.3	11.4	12.3	12.6	12.9	13.2	13.5
Չինաստան	16.2	19.6	17.0	17.7	33.5	25.8	22.2	19.6	17.3	15.0	12.6	10.1
Կոլումբիա	36.8	32.7	30.9	36.1	36.4	34.2	32.2	30.9	30.0	29.3	28.3	27.3
Եգիպտոս	90.3	80.2	70.2	73.0	73.2	76.4	79.7	81.1	78.5	75.0	69.4	63.8
Հունգարիա	65.9	67.0	72.9	79.7	81.3	80.6	74.0	74.2	75.3	75.9	76.3	76.6
Հնդկաստան	78.5	75.5	74.1	74.2	68.0	67.0	67.6	66.7	65.6	65.1	64.7	64.3
Ինդոնեզիա	39.0	35.1	33.2	28.6	26.9	24.5	23.9	22.2	20.9	19.8	18.9	18.2
Հորդանան	76.3	73.8	60.3	64.5	66.8	70.4	75.0	79.6	79.4	76.4	75.4	74.8
Ղազախստան	6.7	5.9	6.7	10.2	10.7	10.5	12.4	13.0	12.2	11.1	9.9	8.8
Քենիա	46.8	46.0	45.6	47.5	49.9	48.5	47.2	45.3	45.3	44.2	44.6	45.2
Լատվիա	9.9	7.8	17.2	32.9	39.9	37.8	37.4	40.6	38.5	35.0	35.7	33.3
Լիտվա	17.9	16.8	15.5	29.4	38.0	38.5	40.0	40.5	40.8	40.6	40.5	40.2
Մալայզիա	41.5	41.2	41.2	52.8	51.0	52.9	53.0	53.5	53.9	54.4	55.1	55.8
Մեքսիկա	37.9	37.6	43.0	44.5	42.9	43.8	43.1	43.2	43.2	43.1	43.0	42.9
Մարոկկո	59.4	54.6	48.2	48.0	51.3	54.3	58.1	58.9	59.1	58.5	57.2	55.1
Նիգերիա	11.8	12.8	11.6	15.2	15.5	17.3	14.7	15.4	15.9	15.8	14.9	13.7
Պաղեստին	58.6	55.9	60.5	61.5	61.6	60.2	62.4	63.0	61.6	59.5	57.8	56.4
Պերու	33.1	30.4	25.0	28.4	24.6	20.9	19.6	18.3	17.6	17.0	16.7	16.3
Ֆիլիպիններ	51.6	44.6	44.2	44.3	43.5	41.9	41.5	39.7	38.1	36.7	35.3	34.0
Լեհաստան	47.7	45.0	47.1	50.9	54.8	56.3	55.1	55.3	55.0	54.6	53.4	52.5
Ռումինիա	12.6	12.7	13.6	23.8	31.2	33.0	34.6	34.5	33.7	32.9	32.1	31.3
ՌԴ	9.0	8.5	7.9	11.3	11.8	12.0	11.0	9.9	10.8	11.5	13.0	12.9
Սաուդյան Արաբիա	27.3	18.5	13.2	15.9	9.8	6.1	5.5	5.3	5.2	5.0	4.8	4.6

¹ Currency transaction tax (CTT).

² Financial transaction tax (FTT).

³ World Economic Outlook October 2012, Fiscal Monitor, Taking Stock, A Progress Report on Fiscal Adjustment, World Economic and Financial Surveys, International Monetary Fund, p. 95.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ՀԱՀ	32.6	28.3	27.4	31.5	35.3	38.8	41.2	43.3	44.9	45.2	44.2	41.9
Թափվանդ	42.0	38.3	37.3	45.2	42.6	41.7	44.2	46.2	48.8	49.9	50.9	51.4
Թուրքիա	46.5	39.9	40.0	46.1	42.4	39.3	37.7	36.7	36.3	36.3	36.2	36.1
Ուկրաինա	14.8	12.3	20.5	35.4	40.5	36.0	35.2	35.1	35.0	35.2	35.0	34.7
<i>Միջինը</i>	36.9	35.5	33.6	36.1	40.5	37.0	34.8	33.1	31.8	30.4	29.0	27.6
Ասիա	34.4	34.9	31.5	31.3	40.7	34.7	32.1	30.0	28.1	26.3	24.5	22.7
Եվրոպա	27.1	24.1	24.2	30.5	30.5	28.9	26.9	25.9	26.1	26.0	26.5	26.2
Լատինական Ամերիկա	50.6	49.6	50.5	53.5	51.9	51.6	50.2	48.2	47.1	46.2	44.9	44.1
Միջին Արևելք և Հյուսիսային Աֆրիկա	78.4	71.1	62.3	64.8	66.7	69.9	73.9	75.4	73.5	70.8	66.7	62.5
G-20 անցումային	36.6	35.5	33.1	34.7	40.2	36.0	33.5	31.3	29.8	28.4	27.0	25.5

Աղբյուրը. ԱՄՀ անճնակազմի գնահատականներ և կանխատեսումներ:

Աղյուսակային տվյալները ցույց են տալիս, որ անցումային երկրների համախառն պարտքերն առաջիկա 5 տարիների ընթացքում հնարավոր է, որ նվազեն, սակայն այստեղ սցենարային զարգացումները ցույց չեն տրվում, և այս պարագայում աղյուսակում ներկայացված կանխատեսումներն ավելի շատ ցանկալի, այլ ոչ թե իրական կարելի է համարել: Կան անցումային տնտեսություն ունեցող երկրներ, որոնք իսկապես բավականին լավ վիճակում են, պայմանականորեն եթե փորձենք դասակարգել, ապա մինչև 25% պետական պարտք ունեցող երկրները կարելի է համարել ցածր ռիսկայնության գոտում, չնայած պետք է հաշվի առնել ոչ միայն պարտքի մեծությունը, այլև ավելի մեծ կարևորություն ունեցող ցուցանիշ, ինչպիսին է պարտքի սպասարկումը: Ցածր պետական պարտք ունեցող անցումային երկրների թվին են դասվում Բուլղարիան, Չիլին, Չինաստանը, Ղազախստանը, Նիգերիան, Ռուսաստանի Դաշնությունը և այլն: Հետաքրքիր է այն փաստը, որ մի շարք երկրներ էլ այդ սանդղակի մեջ կարող էին տեղավորվել 2006-2009թթ. ընթացքում, սակայն ճգնաժամը ստիպեց 2-3 անգամ ավելացնել իրենց պարտքերի մեծությունը: Հաջորդ խմբում կարելի է դասակարգել ՀՆԱ-ի 25-50% համախառն պարտք ունեցող երկրները, որոնք, ըստ էության, ավելի շատ են՝ Արգենտինա, Ինդոնեզիա, Լատվիա, Լիտվա, Ռումինիա և այլն: Բավականին ծանր է այն երկրների իրավիճակը, որոնց կառավարության պարտքերը գերազանցում են ՀՆԱ-ի 50%-ը: Այդպիսի անցումային երկրներից են Բրազիլիան, Եգիպտոսը, Հունգարիան և այլն: Իհարկե, կան երկրներ, որտեղ պարտքի միտումներն այնքան բարձր են, որ գերազանցում են ՀՆԱ-ի 100%-ը: Այդպիսի երկրներից են Հունաստանը, Ճապոնիան, Իտալիան և այլն: Կարելի է պարզապես ասել, որ նման երկրները գտնվում են «վառողի տակառի» վրա և ամեն վայրկյան կարող են պայթել, այն է՝ հայտնվել ճգնաժամային իրավիճակում՝ մեծ վնաս հասցնելով նաև այդ երկրի տնտեսության հետ կապ ունեցող երկրներին: Սա նաև ստիպում է մի շարք երկրների «սթրես թեստերի» միջոցով քննարկել դեֆոլտային սցենարներ՝ պատկերացնելու համար բացասական հնարավոր զարգացումների ազդեցությունը:

Կարևոր է պատկերացնել նաև այն, որ պետական պարտքը կարող է ավելի մեծ լինել, քան միայն կառավարության պարտքը, այդ իսկ պատճառով ուսումնասիրվող ցուցանիշները երբեմն ավելի փոքր են, մյուս կողմից գոյություն ունի նաև գույտ պարտքի ցուցանիշ, որը կարելի է ասել ավելի ճիշտ պատկերացում է տալիս պետական պարտքի վերաբերյալ:

Այսպիսով, անցումային երկրների կառավարությունների պարտքերն ըստ տարածաշրջանների առաջիկա տարիներին կունենան նվազման միտում. Ասիայում դրանք կգտնվեն 30%-ի շրջանակներում, Եվրոպայում՝ 25%-ի շրջանակներում, իսկ G-20-ի անցումային երկրների մոտ այն կկազմի 25-30%:

ԱՄՀ դասակարգմամբ Հայաստանը գտնվում է ցածր եկամուտներ ունեցող երկրների շարքում: Հետաքրքիր է այն փաստը, որ ցածր եկամուտներ ունեցող երկրների կառավարության համախառն պարտքի միջին ցուցանիշը մեծ 10%-ով բարձր է անցումային երկրների համանուն ցուցանիշից: Հայաստանում կառավարության համախառն պարտքի ցուցանիշն առաջիկա տարիներին կունենա նվազման միտում և 35%-ից կիջնի մինչև 25%, սա լուրջ առաջընթաց կարող է հանդիսանալ, քանի որ

կառավարության պարտքը միջին հաշվով տարեկան մոտ 2% կկրճատվի: Գրեթե նմանատիպ քաղաքականություն կիրականացվի նաև Վրաստանում:

Աղյուսակ 3

Ցածր եկամուտներով երկրներ. կառավարության համախառն պարտքը¹

(ՀՆԱ %)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Հայաստան	16.2	14.2	14.6	34.1	33.3	35.1	34.2	31.3	29.3	27.5	26.4	25.0
Բոլիվիա	55.2	40.5	37.2	40.0	38.5	34.7	34.8	33.7	32.6	31.6	30.6	29.4
Բուրկինա Ֆասո	22.6	22.0	23.6	26.1	27.1	29.3	28.1	26.5	25.4	24.7	24.2	24.4
Կամբոջա	32.7	30.6	27.5	28.9	29.1	28.5	28.5	28.1	28.3	27.8	27.1	26.2
Կամերուն	15.9	12.0	9.5	10.6	12.1	13.7	17.8	20.5	23.9	27.0	29.7	32.2
Չադ	29.6	26.0	23.6	30.5	25.8	27.0	23.4	24.2	24.9	26.3	27.6	28.8
Կոնգո ԴՀ	149.0	126.1	133.1	136.3	35.1	29.9	32.3	34.7	36.7	37.3	37.4	36.5
Կոնգո	98.8	98.0	68.1	57.2	23.9	22.5	23.0	21.6	19.6	16.6	15.0	13.2
Կոտ Դիվուար	84.2	75.6	75.3	66.5	66.4	67.9	62.6	61.6	60.3	56.4	52.3	48.6
Եթովպիա	39.0	36.8	30.5	25.1	27.6	25.9	22.2	23.2	23.8	23.9	24.1	24.2
Վրաստան	27.3	21.5	27.6	37.3	39.2	33.9	33.8	32.1	31.6	30.1	28.6	26.8
Գանա	26.2	31.0	33.6	36.2	46.3	43.4	44.9	41.1	38.0	36.9	35.5	36.1
Հայիթի	39.0	34.8	37.8	27.7	17.3	11.7	16.6	20.1	23.5	26.2	28.6	30.1
Հոնդուրաս	31.7	19.7	19.8	23.9	26.3	28.1	31.1	32.3	32.3	32.1	31.4	30.3
Լատվի ԺԴՀ	68.8	63.3	59.0	63.5	59.4	53.8	52.5	50.7	49.6	48.6	47.4	46.0
Մադագասկար	45.5	44.5	45.2	62.2	64.4	59.1	58.7	57.2	55.5	53.0	49.1	44.1
Մալի	20.3	21.7	21.6	24.2	29.5	30.6	30.1	27.9	28.2	28.8	29.5	27.2
Մոլդովա	30.0	24.0	18.8	28.6	26.2	23.2	22.4	20.7	19.0	17.5	16.1	15.7
Մոզամբիկ	53.6	41.9	42.1	41.6	41.1	36.8	42.0	46.2	48.9	49.2	49.5	49.1
Մյանմար	72.1	66.5	54.1	55.5	53.0	53.5	43.5	40.3	38.6	37.6	36.8	36.1
Նեպալ	49.5	42.8	41.2	39.3	35.4	32.9	28.3	27.4	26.6	26.4	26.4	26.5
Նիկարագուա	114.9	84.2	76.6	82.1	79.9	70.7	63.5	58.3	54.8	50.9	47.5	45.0
Սենեգալ	21.8	23.5	23.9	34.2	35.7	40.8	46.1	47.6	48.3	48.5	48.6	48.5
Սուդան	80.8	76.7	69.4	72.5	74.0	74.1	112.1	116.3	115.1	112.5	110.2	106.7
Տանզանիա	49.8	36.3	36.0	39.0	42.7	45.4	46.8	48.8	50.3	50.3	50.1	49.4
Ուգանդա	72.5	23.6	22.1	22.2	27.0	33.3	36.2	38.9	41.9	44.0	45.2	44.1
Ուզբեկստան	21.3	15.8	12.7	11.0	10.0	9.1	8.8	8.6	8.6	8.7	8.8	9.0
Վիետնամ	41.8	44.6	42.9	51.2	54.0	50.4	50.4	50.6	50.8	50.5	50.2	49.9
Եմեն	40.8	40.4	36.4	49.8	40.9	42.4	44.9	45.1	47.4	48.8	50.3	51.5
Ջամբիա	29.8	26.7	23.5	26.9	25.8	26.0	28.0	28.5	28.6	28.8	29.0	29.1
<i>Միջինը</i>	49.3	44.0	41.1	44.1	42.8	41.1	42.5	41.8	41.5	41.0	40.5	39.9
Նավթ արդյունաբերող	40.8	41.2	37.8	44.7	43.0	41.5	43.0	43.8	44.7	44.9	45.3	45.5
Ասիա	47.4	47.9	44.6	50.1	50.8	48.4	45.7	45.1	44.7	44.2	43.8	43.3
Լատինական Ամերիկա	54.6	39.3	37.5	39.0	37.4	34.3	35.0	34.7	34.2	33.5	32.7	31.7
Ենթասահարային Աֆրիկա	49.2	41.5	39.5	39.7	35.9	35.1	36.2	36.6	37.0	36.8	36.4	36.0
Այլ երկրներ	49.7	45.8	40.9	46.3	45.6	43.5	51.5	48.9	47.8	46.8	46.0	45.0

Աղբյուրը. ԱՄՀ անձնակազմի գնահատականներ և կանխատեսումներ:

Խնդիրն այն է, որ ցածր եկամուտներ ունեցող երկիրը պարտքերի մարման հարցում կարող է ունենալ ավելի լուրջ խնդիրներ, որը ենթադրում է ավելի մեծ գույշավորություն պետական պարտքերի ավելացման քաղաքականության ժամանակ:

Շատ երկրներ կարելի է ասել բավականին մոտ են այն սահմանագծին, որից հետո պարտքերի ավելացումը կարող է կործանարար լինել տնտեսության համար, այդ սահմանագծին բավականին մոտ է գտնվում նաև Հայաստանը: Վերջինս կարող է հանգեցնել նրան, որ մակրոտնտեսական քաղաքականության մեջ պետական պարտքի ավելացման միջոցով տնտեսության խթանման

¹ World Economic Outlook October 2012, Fiscal Monitor, Taking Stock, A Progress Report on Fiscal Adjustment, World Economic and Financial Surveys, International Monetary Fund, p. 98.

մեխանիզմը կամ գործիքը հնարավոր չի լինի օգտագործել:

Այսպիսով, պետք է հստակ պատկերացնել տնտեսական քաղաքականության ուղենիշները, քանի որ համաշխարհային տնտեսության մեջ տեղի ունեցող ապագա զարգացումներն իրենց բացասական ազդեցությունը կթողնեն Հայաստանի տնտեսության վրա: Այս հանգամանքը պետք է ավելի զգոն դարձնի տնտեսական քաղաքականության հարցերում որոշումներ կայացնողներին, քանի որ Հայաստանի տնտեսական աճի տեմպերը ևս բարձր լինեն չեն կարող, իսկ այս պարագայում, հենվելով վերջինիս վրա, ավելացնել պետական պարտքը տնտեսության խթանման համար շատ վտանգավոր կարող է լինել:

**Владимир Арутюнян
Вилен Хачатрян**

Проблемы замедленного экономического роста и растущих долгов в мировой экономике

Аннотация

Таким образом, необходимо четко представить основные направления экономической политики, поскольку происходящие в мировой экономике процессы развития могут отрицательно повлиять на экономику Армении. В связи с этим, лица, принимающие решения в вопросах экономической политики, должны быть более осмотрительными, так как темпы роста в Армении также не могут быть высокими, а в данном случае, увеличение государственного долга в целях стимулирования экономики может быть очень опасным.

**Vladimir Harutyunyan
Vilen Khachatryan**

Issues on Slowing Economic Growth and Increasing Debts in the Global Economy

Abstract

Hence, considering economic policy directions is of high importance, since the future developments of the Global Economy will negatively impact the economy of Armenia. This fact needs to make Armenian economic policy makers more considerate, since economic growth rates of Armenia will not come back to the growth rates reported prior to crisis, and based on latter one increasing public debt to implement expansionary fiscal policy could be very dangerous.